

Ankersmit in iskanje teorije historičnega izkustva

Franklin R. Ankersmit, *History and Tropology.*

The Rise and Fall of Metaphor,

University of California Press, London 1994, 244 str.

Sodobna filozofija zgodovine, v okvir katere sodi tudi obravnavano delo F. R. Ankersmita, si v slovenskem prostoru zasluži širšo predstavitev. Ker s klasično recenzijo tej potrebi ne moremo zadostiti, dodajamo osnovni informaciji o knjigi prevod najkrajšega in hkrati najbolj jedrnatega poglavja: »Šest tez narativistične filozofije zgodovine«. Brez njih si namreč danes ne moremo predstavljati resne razprave na tem področju. Prav tako dodajamo tudi kratek zapis o avtorjih (in njihovih delih), ki so

od petdesetih let naprej oblikovali to razpravo.

»Odgovor iz Evrope«...

Že bežen pregled aktualnih naslovov del s področja filozofije zgodovine¹ pove, da so po njenih evropskih pobudah, ki segajo nazaj do začetka štiridesetih let, pobudo prevzeli ameriški filozofi, literarni kritiki in zgodovinarji. Mislimo na pobudo v razpravi, ki se je sprožila po tem, ko so nekateri evrop-

¹ Dominick La Capra, *Rethinking Intellectual History: Texts, Contexts, Language* (Ithaca, 1983) in *History and Criticism* (Ithaca, 1985); Hans Kellner, »Dreieckangste: Die gegenwärtige Verfassung der europäischen Geistesgeschichte«, Martin Jay, »Braucht die Geistesgeschichte eine sprachliche Wende? Überlegungen zur Habermas-Gadamer-Debatte«, Dominick La Capra, »Geistesgeschichte und Interpretation«, Mark Poster, »Die Zukunft nach Foucault: Archaologie des Wissens und Geistesgeschichte« v Dominick La Capra, Steven L. Kaplan (ed.), *Geschichte deken. Neubestimmung und Perspektiven moderner europäischer Geistesgeschichte* (Frankfurt/M 1988); Robert F. Berkhofer, Jr. »The Challenge of Poetics to (Normal) Historical Practice«, *The Rhetoric of Interpretation and the Interpretation of Rhetoric* (ed.) Paul Hernadi (Durham, 1989) in »A New Context for a New American Studies?«, *American Quarterly* 41 (1989); David Harlan, »Intellectual History and the Return of Literature«, *American Historical Review* 94 (1989); Joe Toews, »Intellectual History After the Linguistic Experience«, *American Historical Review* 92 (1987); David Hollinger, »The Return of the Prodigal: The Persistence of Historical Knowing«, *American Historical Review* 94 (1989); James T. Kloppenberg, »Deconstruction and Hermeneutics as Strategies for Intellectual History: The Recent Work of Dominick La Capra and David Hollinger«, *Intellectual History Newsletter* 9 (1987) in »Objectivity and Historicism: A Century of American Historical Writing«, *American Historical Review* 94 (1989); Joyce Appleby, »One Good Turn Deserves Another: Moving Beyond the Linguistic; A Response to David Harlan«, *American Historical Review* 94 (1988).

Philosophy in History, Richard Rorty, J.B. Schneewind, Quentin Skinner (eds.), Cambridge University Press, 1984; Michael S. Roth, *The Ironist's Cage*, Columbia University Press, 1995; M. C. Lemon, *The discipline of history and the history of thought*, 1995; Dominick LaCapra, *Soundings in Critical Theory*, Cornell University Press, 1989; Joseph Margolis, *The flux of history and the flux of science*, University of California, 1993; W. B. Gallie, *Philosophy and the Historical Understanding*, New York 1968; Northrop Frye, *Fables of Identity*, New York 1963.

ski avtorji skušali *razlago* omejiti na ozek deduktivni model, njeno historično inačico pa asimilirati na nekakšno znanstveno razlago (Hempel, 1942), drugi pa so se hipotetično-deduktivnemu oz. probabilističnemu modelu želeli zoperstavili z iskanjem novejših rešitev. Med slednje tako spadata tudi znana predstavnika angleške analitične filozofije – Patrick Gardiner in William H. Dray – ki sta »jezik historiografije skušali približati pogovornemu jeziku«² in na ta način pokazati, da sredstev za analizo historičnega jezika ne gre omejevati na en sam tip oz. model.

Pravzaprav je prav Gardiner – z Collingwodovo asistenco – med prvimi zavrnil tezo o posamičnosti zgodovinskih dogodkov in podobno kot nekateri drugi predstavniki analitične usmeritve dokazoval, da razlaga v zgodovinopisju ne napreduje od posamičnega k splošnemu, temveč od splošnega k posamičnemu. W. H. Dray pa je v delu *Laws and Explanation in History* razpravo še dodatno razburkal s kritiko Hemplove teze o povezavi historične razlage z ustreznim tipom generalizacije. Trdil je, da mora zgodovinar izbrskati značilnosti določenega zgodovinskega dogajanja in ne samo ugotovljati, katerim skupnim kriterijem to dogajanje ustreza. Zaradi tega bi po njegovem mnenju pri razlagi postopkov posameznega akterja preteklega dogajanja morali najprej rekonstruirati način mišljenja ustreznega časa. Ali kot bi dejal Ankersmitov najpogostejši sogovornik, Američan Hans Kellner, rekonstruirati

je potrebno retorično prakso oz. značilni diskurz obravnavanega časa.³

Toda niti Dray niti Gardiner nista ponudila povsem nove alternative Hemplovim izvajanjem. Na to je bilo treba počakati do srede šestdesetih let, ko sta William B. Galie in Arthur C. Danto začela razvijati t.i. narativistično filozofijo zgodovine. Šele takrat je prišlo do vidnejšega premika, do preimenovanja razlage v pripoved ter do poudarjanja t.i. dokumentirane pripovedi, ki »nebistveno« razumevanje (Paul Veyne, 1971) prepušča svetu živetelega, svetu vzrokov in ciljev ... Zgodovina naj ne bi razlagala na ta način, da bi zgolj povezovala ali celo napovedovala. Njene razlage ne bi smele stremeti le k vsakokratnem povezovanju posameznega dogajanja z ustreznim občim načelom, zaradi katerega bi to dogajanje nato postalo razumljivo, temveč bi morale biti to, kar so: jezikovna (diskurzivna) rekonstrukcija pomena, ki ga zgodovinar dodeli pripovedi. Ali kot bi dejal Danto: zgodovinopisje tudi po svojem bistvu ni razlaga, temveč pripoved, pripoved, ki je razložljiva iz sebe same in je kot taka sposobna dogodke, o katerih pripoveduje, razložiti brez poseganja po elementih izven sebe. Razumljiva in razložljiva pa naj bi bila vsaka pripoved zato, ker osvetljuje logično strukturo nekega dogodkovnega zaporedja. Pri tem Danto še posebej poudarja takoiimenovani samorazlagalni značaj historične pripovedi. Po njegovem mnenju nudi pripovedna oblika zgodovinarju tudi nekakšno organizacijsko she-

² Pietro Rossi, »Einleitung«, v Pietro Rossi, (ur.) *Theorie der modernen Geschichtsschreibung*, Suhrkamp, Frankfurt /M 1987, str. 7.

³ Glej v Frank Ankersmit, Hans Kellner (ed.), *A New Philosophy of History*, Reaktion Books, London 1995 (»Introduction: Describing Redescriptions«, str. 1-18)

mo, ki ima podobno funkcijo kot teorija znanosti. Osnovno nalogo analitične filozofije zgodovine vidi zato v razpoznavanju logične strukture pripovedi oz. v osvetlitvi njene različnosti od logične strukture znanstvenega preučevanja. Narativne izjave namreč po njegovem mnenju »ne opisujejo samo določenega stanja ali posamičnega dogodka, temveč določeno spremembo ter pri tem razkrivajo tako nasledke posamičnih dogodkov kot tudi vzročne povezave z drugimi dogodki«. ⁴ Pri tem je bil, podobno kot Gallie, prepričan, da moramo ob predstavitvi in zagovoru narativistične interpretacije v zgodovinopisju poseči po instrumentariju jezikovne analize.

Najjasneje in skoraj sočasno je temu pozivu sledil Hayden White, po mnenju mnogih najprodornejši predstavnik narativistične šole zadnjih trideset let. Sklicujoč se na aktualno razpravo na področju lingvistike in semiotologije po njegovem mnenju pojmovna struktura ni odvisna le od logične strukture diskurza, temveč od tiste »globlje spoznavne ravni«, na podlagi katere se zgodovinar sam odloča tako za lastno strategijo razlage kot tudi za vrsto in način diskurza ter lastni stil, pri čemer velja poudariti, da White tovrstno odločitev pojmuje kot *poetični akt*. Izkaže se namreč, da je pri njem spoj naracije in razlage (ki je pred nastopom njegove teorije omogočal, da smo prvi pripisovali eksplikativni značaj) zamenjan s prepričanjem, da zgodovinopisje temelji na poetični osnovi.

Na podlagi te iztočnice se je kasneje lotil analize vseh važnejših izraz-

nih načinov v zgodovinopisju 19. stoletja ter jih skušal speljati v sistem različnih, vnaprej pripravljenih in razdelanih tropov (metafore, metonimije, sinekdohe in ironije). Prepričan je bil, da je šele z izbiro ene od teh prafiguracij (s pomočjo katere postane historično polje tudi dejanski objekt analize) mogoče izbrati tudi ustrezno strategijo razlage, ki jo je sam razmejil na razlago, ki ustreza poteku dejanj, na razlago, ki sledi formalni argumentaciji in razlago, ki je odvisna od določene ideološke implikacije:

– kot primer prve razlage tako lahko štejemo tisto, kjer o pomenu neke zgodovine (zgodbe) odloča lastno dogajanje, tj. neka narativna linija dogajanja, ki – v maniri drame, tragedije, komedije ali satire – spleta med seboj povezane dogodke v neko sosledje,

– principu drugega tipa razlage zadostimo, če nanizana (pripovedovana) dejstva povežemo s katerimkoli ciljem ali razultatom ter jih na ta način speljemo do generalizacij ali kavzalnih zakonov širokega dometa. Na tej podlagi, tako White, nastajajo raznovrstne zgodovinarske interpretacije, ki sledijo formalistični, organicistični, mehanicistični ali konceptualistični paradigmi,

– pri tretjem tipu razlage so obravnavani dogodki odvisni od različnih predpostavk ideološke narave, ki vsaka na svoj način – določajo »smisel« zgodovinskega procesa. V tem primeru pišemo zgodovino v skladu z vnaprej določenim razpletom, ki ga zagovarja ena od vsakokratnih ideoloških usmeritev; ta lahko nastopa:

⁴ Pietro Rossi, »Einleitung ...«, str. 14.

1. kot potrditev vladajočih institucionalnih struktur (konzervativizem);

2. kot zgodovina, katere cilj so strukturne spremembe v bližji (radikalizem) ali daljnji Liberalizem) preteklosti ter;

3. kot zgodovina, ki se identificira z idealizirano preteklostjo (anarhizem).

Na ta način je bila historična pripoved znova speljana na narativno zasnovo diskurza, večji del teoretskih razprav v zgodovinoepisju in filozofiji zgodovine (predvsem v ZDA) pa je do začetka osemdesetih let pristal na stališču, da so vse historične pripovedi bistven in nepogrešljiv interpretacijski element. Na podlagi jezikovne disparitete med oblikami izražanja na eni strani in pomenom na drugi so avtorji teh razprav tudi s pomočjo strukturalistične in kasneje poststrukturalistične tekstovne analize skušali ubežati senci realističnega diskurza. Diskurz so vse bolj pojmovali kot posredniško podjetje; lahko je interpretativen in prainterpretativen in se v enaki meri posveča tako bistvu interpretacije kakor tudi predmetu, se pravi vzroku lastnega nastanka in oblikovanja.

To, takoimenovano *dialektično* naravo diskurza je White zaradi »ideoloških asociacij« ter zato ker »... se vse prepogosto podreja nekemu transcendentalnemu ali pripovedujočemu jazu« preimenoval v *diataktični* (*diatactical*) diskurz. Čeprav je formalno šlo še vedno za isto stvar – tj. za poimenovanje dinamične narave diskurza –, pa White

diataktičnemu diskurzu pripisuje določeno prednost. Po njegovem mnenju leta ne napeljuje na izrazno prevrednotenje, niti na praktično klasifikacijo realitete temveč dvomi v vsa »taktična« pravila, tudi tista, ki določajo njegov lastni ustroj. Zaradi te aporije in velike mere samoironije ga ne moremo usmerjati z logiko. Natančneje rečeno, po eni strani se logiki odteguje, po drugi pa z vztrajnim preverjanjem, ali je s pomočjo logike mogoče dojeti bistvo predmeta obravnave, teži k »meta-diskurzivnim refleksijam«.

Ankersmit in iskanje teorije historično izkustvo

V iskanju te, recimo ji »substance naracije«⁵ so tako White, kasneje pa Kellner in Roth⁶ kot tudi Ankersmit, (ki ga tukaj predstavljamo kot »odgovor iz Evrope«) pozorno analizirali govorico najvidnejših predstavnikov klasičnega zgodovinoepisja 19. stoletja, predvsem dela Rankeja, Micheleta, Carlyla in drugih. Kot pravi sam Ankersmit so se lotili predvsem tistih klasikov, ki so – pred dokončnim razparceliranjem zgodovinoepisja na različne poddiscipline – ohranili instinkt za sublimno. Po tem času je preteklost postala bolj »udomačena«, bolj običajna predvsem pa le ena od možnosti »večne sedanjosti«. Hkrati pa gre za usmeritev, ki je ugotavljala, do kakšne mere sublimno še vedno ostaja znotraj kantovskega sistema. Ali rečeno drugače, z Whitom na čelu so ugotavljali, do katere točke se posamezni »... aspekti preteklosti upirajo domestifikaciji ...« in s

⁵ Izraz je Kellnerjev. Glej Hans Kellner, *Language and the Historical Representation. Getting the Story Crooked*, University of Wisconsin Press, Madison 1989, str. 310-314.

⁶ Glej predvsem Michael S. Roth, *The Ironist's Cage. Memory Trauma, and the Construction of History*, Columbia University Press, New York 1995.

tem omogočajo »... rožljanje pred vrati kantovskega kriticisma ...« čeprav še vedno ne ponujajo »... poti iz dobro urejene hiše kantovskega transcendentizma ...«. ⁷

Okoli tega vprašanja je organizirana tudi večina obravnavane knjige – mimogrede, pet od sedmih poglavij je že izšlo v drugih publikacijah oz. revijah ⁸ – s katero nas avtor na podlagi pregleda razvoja ne-kantovske teorije zgodovine, napeljuje k iskanju načinov, kako se izogniti polastitvi (appropriation) interpretacije. V okviru tega, sklicujoč se na Whita, predlaga nekaj »precej radikalnih in dramatičnih korakov«. *Prvega* predstavlja poskus relativiziranja nekaterih dimenzij zahodnjaške realistične dediščine, katere del je tudi »skrita nevarnost vsega kantovstva«. Možnosti za *drugega* naj bi ponujala sodobna koncepcija zgodovine mentalitet, ki predstavlja »prekinitev z večino zgodovinarskega pisanja 19. in 20. stoletja«. S svojim približevanjem tega, kar nam je bilo tuje in neznano, naj bi ponujala možnost bega pred polastitvijo, po drugi strani pa sam ugotavlja, da je kot tipično razsvetljenski projekt, tudi ta v bistvu del »kantovskega podjetja«. *Tretji* korak sledi neposredno iz drugega in temelji na razmišljanju o naši inten-

zivni kontaminaciji s Kantom, zaradi katere »nismo sposobni razmišljati o disciplini, katere cilj ne bi bil polastitev«. Po drugi strani pa zgodovino mentalitet prikazuje kot možnost, ki odpira vstop v novi »intelektualni univerzum pred nami«. *Četrto* in zadnje obliko ne-kantovskega modela historičnega razumevanja, ki ne bi težila k polastitvi, pa naj bi predstavljal celoten izbor tekstov v knjigi, predvsem pa zadnja tri poglavja, ki na različne načine stikajo za nekantovskimi, nemetaforičnimi oblikami historičnega pisanja.

V njih kantovski transcendentalizem umesti kot teorijo *izkustva* in kot načina, na katerega se to izkustvo preoblikuje v *vedenje*, lastno izhodišče pa vidi v historičnem izkustvu preteklosti. Pri tem opozarja na revnost večine obstoječih historiografskih teorij, ki nas ne morejo voditi pri našem iskanju, saj predvidevajo, »da preteklost nikoli ne more biti predmet izkustva«. Stališč, ki jih srečamo pri Droysnu, Diltheyu, Collingwoodu ali Drayu, stališč, ki presejajo razmišljanja, da naše izkustvo preteklosti temelji le na virih, ki nam jih je le-to zapustilo, je namreč zelo malo. Pa še ta so po njegovem mnenju zbrana okoli (včasih zelo) različnih stališč nemške in anglo-saksonske hermenev-

⁷ Frank R. Ankersmit, *History and Topology. The Rise and Fall of Metaphor*, University of California Press, London 1994, str. 16-17.

⁸ Trije teksti (»The Dilemma of Contemporary Anglo-Saxon Philosophy of History«, »Historical Representation« in »Historiography and Postmodernism«) so izšli v prestižni reviji *History and Theory* (Št. 25, 27 in 28 v letih 1986, 1988 in 1989) dva (»The Use of Language in the Writing of History« in »The Reality Effect in the Writing of History: The Dynamics of Historiographical Topology«) pa v drugih publikacijah (prvi v H. Coleman (ed.), *Working with Language: A Multidisciplinary Consideration of Language Use in Work Contexts*, Berlin 1989, drugi pa v njegovi domači reviji *Mededeligen van de Afdeling Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel 52 no. 1*, Amsterdam, 1989). Svojo prvo objavo sta tako doživeli samo dve poglavji: tukaj prevedene teze (»Six Theses on Narrativist Philosophy of History«), ki predstavljajo prvo poglavje ter zadnje, ki nosi naslov »Historism and Postmodernism: A Phenomenology of Historical Experience«.

tične usmeritve, katerih argumentacija pa je praviloma potekala v dveh korakih:

– *prvič* v opredelitvi načina, na katerega je »posrednik« (agent) preteklosti, doživljal okolje, v katerem je živel in
– *drugič* na podlagi filozofske analize načina, na katerega lahko zgodovinar preslika posrednikovo izkustvo preteklega življenja v svojo interpretacijo.

Pri tem se izkaže, da je avtorje te usmeritve bolj zanimala preslikava tega izkustva kakor sama preteklost, zato Ankersmit sklepa, da gre tudi v tem primeru prej za izključevanje kot prepoznavanje historičnega izkustva. Argument za to najdeva pri Gadamerju, ki je, zavedajoč se potrebe po »ustrezni in razgledani teoriji historičnega izkustva«, trdil, da podobno kot historicizem tudi hermenevtika ni nič drugega kot nadaljevanje razsvetljenstva. Predvsem pa je zatrjeval, da načina, kako doživljamo tekst in njegov pomen, ne smemo ločevati od vprašanja, kaj nam ta tekst pomeni v našem času, kako se naslavlja na nas in na naš svet. Obenem pa je jasno tudi, da Gadamerja zanima predvsem historičnost razumevanja (*die Geschichtlichkeit des Verstehens*) in ne izkustvo historičnosti (*die Erfahrung der Geschichtlichkeit*).

Iz lekcije o Gadamerju nato Ankersmit izpelje dva sklepa. Prvič, prepričuje nas, da je za koristna navodila za anti-kantovsko teorijo historičnega izkustva potrebno pogledati k Aristotelu in drugič, da se pri tem ne smemo zamujati ob njegovi etiki, ker je le-ta, tako kot etika nasploh, preveč naravnana na vsakokratno sedanjost in za-

radi tega za naš namen neuporabna. Po drugi strani pa nas opozarja predvsem na to, da pri Aristotelu še ni kasnejšega (po Descartesu) tipičnega razločevanja subjekta in objekta, temveč pogled, ki razum primerja s struno, katere modalitete so različni nihaji, kar pomeni, da razum lahko v vsakem trenutku povzame obliko zunanjega sveta.

Podobno metaforiko je 2300 let kasneje prevzel tudi Freud, ki je perceptivni aparat naše duševnosti (*unser seelisches Wahrnehmungsapparat*) primerjal z mističnim zvitkom ter tako skušal ponazoriti način, na katerega se v naši podzavesti oblikuje naša psihološka zgodovina.

V svojem iskanju teorije historičnega izkustva se Ankersmit sklicuje na oba, še več na podlagi njunih stališč oblikuje takoimenovano *aristotelsko-freudovsko* koncepcijo historičnega pisanja, svoje delo pa (eksplicitno) označi kot zgodbo oz. (in) navodilo za prehod z *metaforično-transcendentalistične* koncepcije na *aristotelsko-freudovsko*. Kako si to predstavlja, je deloma mogoče razbrati tudi iz prevoda, ki sledi, deloma pa tudi iz dveh drugi del, ki jih je napisal sam (*Narrative Logic: A semantic Analysis of the Historian's Language*, 1983) ali izdal skupaj s svojim kolegom in prijateljem Hansom Kellnerjem (*A new Philosophy of History*, 1995).

Šest tez narativistične filozofije zgodovine⁹

1. *Historične pripovedi so interpretacije preteklosti.*

1.1. *Izraza historična pripoved in interpretacija sta za razumevanje historio-*

⁹ Za skrben prevod pričujočih tez se še posebej zahvaljujem Sonji Stergaršek in Matjažu Veselu.

grafije boljši ključ od izrazov opis(ovanje) in razlaga(nje).

1.2. Interpretiramo, kadar imamo preveč podatkov (gl. 4. 3) in ne, kadar jih imamo premalo. Opis(ovanje) in razlaga(nje) zahtevata »pravo« količino podatkov.

1.2.1. Znanstvene teorije so premalo trdne, kajti neskončno število teorij lahko razloži znane podatke; interpretacije so premalo trdne, kajti samo neskončno število interpretacij bi lahko razložilo vse znane podatke.

1.3. Interpretacija ni prevajanje. Preteklost ni besedilo, ki ga je treba prevesti v narativno historiografijo; treba ga je interpretirati.

1.4. Narativne interpretacije niso nujno posledične <sequential> narave; historične pripovedi so le kontingentne zgodbe z začetkom, sredino in koncem.

1.4.1. Historični čas je relativno mlad in zelo umeten izum zahodne civilizacije. Je kulturni in ne filozofski pojem. Utemeljovati narativizem na pojmu časa pomeni torej graditi na živem pesku.

1.4.2. Narativizem lahko razlaga čas in z njim ni razložen. (gl. 2.1.3 in 4.7.5).

1.5. Pred dvajsetimi leti je bila filozofija zgodovine scientistična <scientific>; treba se je izogniti nasprotnemu ekstremu, ki gleda na historiografijo kot na neko obliko literature. Historizem je juste milieu med obema <skrajnostima>: obdrži tisto, kar je prav(iln)o tako v scientističnih kot literarnih pristopih k zgodovini in se izogiba tistemu, kar je hiperbolično v obeh.

1.5.1. Historiografija razvija narativne interpretacije sociohistorične realnosti; literatura jih aplicira.

1.6. Natančna demarkacijska črta med historiografijo in narativistično filozofijo zgodovine ne obstaja (gl. 4.7.5 in 4.7.7).

2. Narativizem sprejema preteklost tako kot je. V obliki tautologije: sprejema, kar je v zvezi s preteklostjo neproblematično. Kar je neproblematično, je historično dejstvo. Oba pomena slednje trditve sta pravilna (gl. 3.4.1 in 3.4.2).

2.1. Potrebno je razlikovati med historičnim preučevanjem (vprašanje dejstev) in historičnim pisanjem (vprašanje interpretacije). Razlika je podobna, čeprav nikakor istovetna, razliki v filozofiji znanosti med izjavo <statement> opazovanja in teorijo.

2.1.1. Rezultati historičnega preučevanja so izraženi v trditvah <statement>; narativne interpretacije so nizi trditvev.

2.1.2. Zanimiva razlika ni med posebno in splošno trditvijo, ampak med splošno trditvijo in historično pripovedjo. Posebna trditev lahko služi obema gospodarjema.

2.1.3. Časovne določitve so izražene v trditvah in ne s trditvami in zato niso posebej zanimive za narativistično filozofijo zgodovine. Narativistična filozofija zgodovine se ukvarja s trditvami in ne z njihovimi deli (kot so časovne označbe).

2.2. Med filozofijo historičnega preučevanja in sestavnimi deli (trditvami) historične pripovedi obstaja afiniteta. Filozofija historičnega pisanja in historična pripoved v svoji celovitosti sta v podobni zvezi.

2.2.1. Razen maloštevilnih izjem (W. H. Walsh, H. V. White, L. O. Mink) se sodobna filozofija zgodovine zanima izključno za historično preučevanje.

2.2.2. Nezaupanje sodobne filozofije v (narativistični) holizem ji preprečuje razumevanje historične pripovedi.

2.3. Najbolj odločilne in najbolj zanimive intelektualne izzive, s katerimi se srečuje zgodovinar, najdemo na ravni historičnega pisanja (selekcija, interpretaci-

ja, kako videti preteklost). Zgodovinar bistveno bolj kot Collingwoodov detektiv išče morilca Johna Doeja.

2.4. Ker se filozofija dejanja <action> ukvarja samo s sestavnimi deli historične pripovedi, našega upogleda v historično pripoved ne more poglobljati.

2.4.1. Filozofija dejanja ne more nikoli govoriti jezika nehotenih posledic človekovega dejanja. Kot filozofija zgodovine, je filozofija dejanja primerna zgolj za predhistorično historiografijo. Ker ni sposobna preseči omejitev metodološkega individualizma, je historiografsko naivna.

2.4.2. Poskusi Von Wrighta in Ricoeura, da bi rešila ta problem za filozofijo dejanja, niso uspešni. Historični pomen se razlikuje od namena dejavnika.

2.4.3. Jezik nehotenih posledic je jezik interpretacije (navadno se perspektiva zgodovinarja razlikuje od perspektive historičnega dejavnika).

2.4.4. Logični povezovalni argument je poseben primer narativizma (ponuja logično shemo, v kateri je vednost o preteklosti organizirana).

3. Narativizem je moderni dedič historizma (ki ga ne smemo zamenjevati s Popperjevim historicizmom): oba priznava ta, da je naloga zgodovinarja v bistvu interpretativna (t.j. poiskati enotnost v raznovrstnosti).

3.1. Interpretacije stremijo k enotnosti, ki je značilna za stvari (gl. 4.4).

3.1.2. Historisti so poskušali odkriti bistvo ali, kot so to sami imenovali, historische Idee, ki je bila, kot so predpostavili, prisotna v historičnih pojavih samih. Narativizem je nasprotno priznal, da historična interpretacija projicira neko strukturo na preteklost in je ne odkriva kot da bi ta struktura obstajala v preteklosti sami.

3.1.3. Historizem je neoporečna <unexceptionable> teorija zgodovine, če jo

prevedemo iz teorije o zgodovinskih pojavih v teorijo o našem govoru o preteklosti (to, kar je bilo metafizično mora postati lingvistično).

3.1.4. Kolikor pojem zapleta <plot> ali intrige nakazuje strukturo ali zgodbo, prisotno v preteklosti sami, je ta pojem neupravičena <unwarranted> koncesija historistovemu ali narativistovemu realizmu.

3.2. Historične pripovedi niso projekcije (na preteklost) ali refleksije preteklosti, povezane z njo s pravili prevajanja, ki izvirajo bodisi iz naših vsakdanjih izkustev sveta družbe, v družbenih vedah, bodisi v spekulativnih filozofijah zgodovine.

3.2.1. Narativne interpretacije so teze, ne hipoteze.

3.3. Narativne interpretacije se nanašajo/aplicirajo na preteklost, vendar se z njo ne ujemajo in nanjo ne napotujejo (kot je to primer z [deli] trditve).

3.3.1. Podoba trditve je očarala velik del sodobne filozofije historična naracija.

3.3.2. Narativni jezik je z ozirom na samo preteklost avtonomen. Filozofija pripovedi je smiselna, če, in samo če, ji je ta avtonomija priznana (gl. 4.5).

3.3.3. Ker se narativne interpretacije nanašajo/aplicirajo in nanjo ne napotujejo (prim. stališče, s katerega slikar slika pokrajino), ni stalnosti v razmerju med njimi in preteklostjo. Zahteva po takem razmerju izhaja iz napake ravstvitve <category mistake> (t.j. zahtevati od historične pripovedi, kar lahko velja edino za trditve).

3.3.4. Narativne interpretacije »te potegnejo iz historične resničnosti« in te ne »pošljejo nazaj k njej« (kar stori trditve).

3.4. V narativnem jeziku je razmerje med jezikom in realnostjo sistematično »destabilizirano« (gl. 5.1.2).

3.4.1. Epistemologija je relevantna za filozofijo historičnega preučevanja, ni pa

pomembna za filozofijo historičnega pisanja ali za filozofijo narativne interpretacije.

3.4.2. Epistemologija, ki preučuje razmerje med jezikom in realnostjo, kolikor je to razmerje stalno in ustaljeno, ne upošteva vseh resničnih problemov znanosti in historiografije, ki se pojavijo šele po tem, ko je bilo tisto, kar zaskrbljuje epistemologijo, sprejeto kot neproblematično. Fundacionalizem <foundationalism> se zanima za to, kar je v temelju nezanimivo.

3.4.3. Filozofsko raziskovanje tega, »kar opravičuje historično opisovanje«, je implicitno zanikanje in klevetanje intelektualnih dosežkov zgodovinarja.

4. Narativni jezik ni predmetni jezik <object language>.

4.1. Narativni jezik (po)kaže preteklost na način, ki se ne naslavlja ali uje ma z deli ali vidiki preteklosti. V tem smislu so narativne interpretacije podobne modelom, ki jih uporabljajo modni kreatorji za prikaz kvalitete svojih oblek. Jezik se uporablja za prikaz t(ist)ega, kar pripada svetu, ki se od njega razlikuje.

4.1.1. Narativizem je konstruktivizem, toda ne t(ist)ega, čemur bi preteklost lahko bila podobna, ampak narativnih interpretacij preteklosti.

4.1.2. Narativne interpretacije so podobne Gestalts.

4.2. Logično imajo narativne interpretacije naravo predlogov (videti preteklost z določenega vidika).

4.2.1. Predlogi so lahko, ali pa ne, učinkoviti, plodni, vendar pa ne morejo biti bodisi resnični ali napačni; isto lahko rečemo za historične pripovedi.

4.2.2. Med spekulativnimi sistemi in pravo zgodovino ni notranje razlike; uporabljajo se na različne načine. Spekulativni sistemi se uporabljajo kot pripovedi-gospodarji, katerim naj bi se druge pripovedi prilagodile.

4.2.3. Pisanje zgodovine si skupaj z metafiziko prizadeva definirati bistvo (dela) realnosti, vendar se od metafizike razlikuje zaradi svojega nominalizma (gl. 4.7.1).

4.3. Narativne interpretacije niso vednost/znanje, temveč so organizacije vednosti/znanja. Naša doba, prepolna informacij – in soočena bolj s problemom organizacije vednosti/znanja in informacij kot pa s tem, kako pridobiti vednost/znanje – ima še kako močan razlog, da jo zanimajo uspehi narativizma.

4.3.1. Z ozirom na narativne interpretacije, je kognitivizem, izvor vseh realističnih nesporazumov <realist misconceptions> historične pripovedi.

4.4. Logično, imajo narativni predlogi naravo stvari (ne konceptov); o njih lahko, tako kot o stvarih, govorimo, ne da bi kdajkoli bile del jezika, v katerem so omenjene. Jezik se tukaj uporablja z namenom konstruirati narativno interpretacijo, ki je sama zunaj področja jezika, čeprav je interpretacija »narejena iz« jezika (podobno pomen besede stol ne more biti zreduciran na črke v besedi).

4.4.1. Narativne interpretacije prečkajo znano razmejitev med področjem stvari in področjem jezika – tako kot to isto stori metafora.

4.5. Historična razprava, na primer o krizi sedemnajstega stoletja, ni razprava o dejanski preteklosti, temveč o narativnih interpretacijah preteklosti.

4.5.1. Naše govorjenje o preteklosti je prekrito z debelo skorjo, ki ni povezana s preteklostjo samo ampak s historično interpretacijo in z debato o konkurenčnih historičnih interpretacijah. Narativni jezik ni prosoben in ni podoben steklenemu pisemskemu obtežilniku, skozi katerega se nam odpira neoviran pogled na preteklost samo.

4.6. Avtonomija narativnega jezika z ozirom na preteklost samo niti naj-

manj ne implicira, da naj bi bile narativne interpretacije arbitrarne (gl. 5.3, 5.6).

4.6.1. Dejstva o preteklosti so lahko argumenti za ali proti narativnim interpretacijam, vendar teh interpretacij ne morejo nikoli določiti (dejstva samo ovržejo-dokažejo trditve o preteklosti) (gl.1.2.1). Samo interpretacije lahko ovržejo-dokažejo interpretacije.

4.7. Narativne interpretacije imajo lahko lastna imena (npr. Splošna kriza sedemnajstega stoletja, Hladna vojna, Manirizem, Industrijska revolucija). Vendar najpogosteje to ni primer.

4.7.1. Narativna logika je strogo nominalistična.

4.7.2. Imena kot Manirizem napotujejo na historične interpretacije in ne na preteklo realnost samo (»Čigav manirizem mislite?« »Pevsnerjev.«).

4.7.3. To še ne pomeni, da ta imena krožijo po področju, ki ni povezano s historično realnostjo samo (primer: ime Manirizem napotuje na trditve narativne interpretacije in v teh trditvah je referenca historična realnost sama).

4.7.4. Narativne interpretacije nimajo eksistencialnih posledic (na primer: Industrijska revolucija v historični realnosti ni široka neosebna sila, neopažena in neodkrita do 1884, ko je Arnold Toynbee napisal delo Industrijska revolucija v Angliji, ampak je interpretativno orodje za razumevanje preteklosti).

4.7.5. Tudi če je narativna interpretacija dolgo časa nesporna, od vseh sprejeta in postane del vsakdanjega jezika (izgubljač tako svojo historiografsko naravo), lahko preide v pojem (tipa) stvari. Narativna stvar (gl.4.4) je postala stvar v realnosti. Na tak način izvirajo naši koncepti (tipov) stvari. Postopki tipifikacije odločajo o tem, kaj je še komaj interpretativno in kaj je resnično; ničesar stalnega in absolutnega

ga ni glede razmejitve tega, kaj je interpretacija in kaj spada k inventarju realnosti.

4.7.6. Koncepti (tipov) predmetov (kot pes in drevo) so logično bolj zapleteni od narativnih interpretacij, saj predpostavljajo postopek tipifikacije, ki v primeru teh še ni prisoten. Interpretacija je logično pred našimi (pojmi) tipov stvari. Ontologija je sistematizacija interpretacije.

4.7.7. Metafora in narativna interpretacija oblikujeta osnovo našega jezika.

4.7.8. Narativizem ni možen brez teorije tipov. Brez nje neizogibno gledamo v napačno smer. (Tipi) stvari so tedaj bolj temeljni kot narativne interpretacije.

4.7.9. Zahtevati stalni pomen za besede kot so Hladna vojna ali Manirizem bi imelo za posledico zahtevati, da se historična debata ustavi. Historično pisanje ne predpostavlja, pač pa je rezultat definicij.

4.7.10. Pojmi, kot je Hladna vojna, ki so niz trditve, se logično razlikujejo od teoretičnih konceptov.

4.8. Vzročna razlaga – na primer v liniji modela krovnega zakona covering law modela (CLM) – deluje izključno na ravni historičnega raziskovanja (in na ravni sestavnih delov historične pripovedi): ne smemo vprašati za vzrok Hladne vojne, kajti, na kar ta izraz napotuje, je narativna interpretacija. Po vzroku historične interpretacije nima smisla spraševati. Kdorkoli sprašuje po vzroku Hladne vojne, v resnici sprašuje po prodorni interpretaciji dogodkov med 1944 in zgodnjimi 90., ne pa po vzročni zvezi med dvema ločenima nizoma dogodkov.

5. Trditve historične pripovedi imajo vedno dvojno funkcijo: (1) opisati preteklost in (2) definirati ali individualizirati neko specifično narativno interpretacijo preteklosti.

5.1. Logično obe, historična pripoved in metafora, sestojita samo iz dveh ope-

racij: (1) opisovanja in (2) individuacije (metaforičnega) vidika. Historična pripoved je trajna metafora.

5.1.1. Metafora pokaže tisto, o čemer govori metaforična izjava, z izrazi nečesa drugega (npr. »John je svinja«); podobno pokaže historična pripoved preteklost z izrazi, ki niso preteklost (npr. narativna interpretacija) (gl. 4.1).

5.1.2. Zahvaljujoč se svoji avtonomnosti z ozirom na historično realnost – v historični pripovedi je razmerje med jezikom in realnostjo nenehno destabilizirano – je historična pripoved, podobno kot metafora, rojstni kraj novega pomena. Splošno priznано je, da dobeseden pomen zahteva trdno razmerje med jezikom in realnostjo.

5.2. Diskrepanca med (dobesednim) pomenom posameznih trditvev historične pripovedi – če je vzeta ločeno – in (metaforičnim) pomenom historične pripovedi – če je vzeta celostno – je domet <scope> historične pripovedi. To kaže na razliko med kroniko (ki ustreza ločeni trditvi) in historično pripovedjo (ki ustreza celovitosti trditvev pripovedi). Niz arbitrarno pomešanih trditvev je brez dometa <scope>.

5.2.1. Historična pripoved je historična pripoved samo, kolikor (metaforični) pomen historične pripovedi v svoji celovitosti preseže (dobesedni) pomen vsote posameznih trditvev. Biti historična pripoved je zato reč stvar stopnje <degree>.

5.2.2. Historična pripoved je kot razgledna točka: potem ko prehodiš stopnice posameznih trditvev, zagledaš prostor, ki na veliko presega območje, na katerem so bile stopnice zgrajene.

5.2.3. Zgodovinarjeva sposobnost, da razvije (metaforični) pripovedni domet, je najbolj čudovita prednost v njegovem intelektualnem arzenalu.

5.3. Najboljša historična pripoved je najbolj metaforična historična pripoved,

je historična pripoved z najbolj širokim dometom. Je tudi najbolj »tvegana« ali najbolj »pogumna« historična pripoved. Nasprotno je nenarativist primoran dati prednost brezpomenski <unmeaning> historični pripovedi brez notranje organizacije.

5.3.1. Narativnega dometa historične pripovedi ni mogoče vzpostaviti samo z upoštevanjem te historične pripovedi. Narativni domet postane obstojen samo, če primerjamo narativne interpretacije z konkurenčnimi interpretacijami. Če imamo samo eno narativno interpretacijo neke historične topike, nimamo nobene interpretacije.

5.3.2. Historični uvid se zatorej rodi edino v prostoru med konkurenčnimi interpretacijami in je ne moremo identificirati z nobenim specifičnim nizom interpretacij.

5.3.3. Kognitivno vednost <cognitive knowledge> moramo identificirati z lingvističnimi sredstvi, ki so uporabljani, da jo izrazijo (posebne trditve, splošne trditve, teorije itd.); historični uvid leži v praznem narativnem prostoru med narativnimi interpretacijami (je stereoskopsko, tako rekoč).

5.3.4. Historični uvid je konstituiran v in s historiografsko debato in ne s posameznimi stopnjami historiografske debate, usaj ne s posameznimi narativnimi interpretacijami, izoliranimi od drugih.

5.3.5. Končno si historiografska debata ne prizadeva za potrditev temveč za množitev interpretativnih tez. Namen historiografije ni preoblikovanje narativnih predmetov v realne predmete (ali njihove pojme-tipe) (gl. 4.7.5). Nasprotno, prizadeva si doseči ločitev tistega, kar je videti (po)znano in neproblematično. Njen namen ni redukcija od ne(po)znanega k (po)znanemu, ampak ravnodušnost do tega, kar je videti tako običajno.

5.3.6. Ta poudarek na nepriznavanju in historiografski debati zahteva od nas, da zavržemo pojem kartezijskega ali kan-

tovskega, zamenljivega <interchangeable>, transcendentalnega spoznavajočega subjekta. Prednost moramo dati Aristotelovemu vidiku. Kajti za Aristotela sta izkustvo in znanje interakcija med nami in svetom in ne abstrakcija od njega, določena z transcendentalistično, formalno shemo. Podobno izhaja historična interpretacija iz interakcije interpretacij in ne sme biti pripisana niti konkretnemu individualnemu niti transhistoričnemu, transcendentalnemu subjektu.

5.4. Narativni domet <scope> je logično neodvisen od domene vrednot; torej ni potrebno, da je historična pripoved brez vrednot, da bi imela širok domet – to je, da bi bila objektivna (na primer: pojem totalitarne države, kot so predlagali K. Popper, J.L. Talmon, H. Arendt in drugi, ni bil brez vrednot, pač pa je imela zelo širok domet).

5.4.1. Zgodovinar je profesionalni »outsider«: prepad med njim in historično realnostjo, ki jo stalno poskuša premostiti, je istoveten prepadu med posameznikom in družbo, ki ga poskušata premostiti etika in politična filozofija. Zato mora v historiografiji etična dimenzija biti povsod navzoča. Moderna historiografija je osnovana na politični odločitvi.

5.4.2. Metafora in pripoved sta trait d'union med je (is) in moral bi (ought) – je dognanih trditvev historične interpretacije lahko spodbuja, kar bi moralo biti storjeno.

5.5. Leibnizeva trditve o predstavitvenem načelu <Leibniz's predicate in notion principle> odločilen teorem logike historične interpretacije. Analitično so vse trditve o historični interpretaciji ali resnične ali napačne.

5.5.1. Modni vidik, da bodo spremljivke kvantifikacije zavzele mesto subjektnega termina <subject term> v trditvah (Russell, Quine), za narativne trditve (t.j. za trditve o historičnih naracijah) ne drži-

jo. Subjektne termin je v narativnih trditvah negovoreč <unvoicable> natanko zaradi tega, ker trditve, ki jih historična pripoved vsebuje, zgolj »zbira«.

5.5.2. Narativne interpretacije imajo razlagalno moč zato, ker lahko opis(ovanje) historičnih dejstev analitično izhaja iz njih.

5.6. Za historični skepticizem ni prostora. Razumemo lahko racionalnost, zakaj imajo zgodovinarji v določeni fazi historične debate nek vidik preteklosti raje kot drugega. Skepticizem rezultira samo takrat, če nekdo ni zadovoljen z racionalnostjo historične debate in so absolutne utemeljitve potrebne. Vendar pa v praksi, ne more ta zahteva za zgodovinarje biti nikoli več kot spodbujanje, da opravljajo svoje delo vestno in skrbno.

6. Korenine historičnosti segajo globlje, kot pa dajeta slutiti tako historiografija kot sodobna filozofija (zgodovine).

6.1. Pojem sebstva (self) je historična, narativna interpretacija – narativna interpretacija, ki jo vse druge historične interpretacije predpostavljajo. To je jedro resnice v anglosaksonski hermenevtiki.

6.1.1. Zatorej dejstvo, da narativne interpretacije že imajo vlogo na ravni življenja človeka kot posameznika, ne more nikoli biti argument v prid določeni varianti narativnega realizma (t.j. vidik, da mora historično vedenje biti modelirano na naših izkustvih vsakdanje realnosti). Je obratno: interpretativni narativizem je že posegel v našo vsakdanjo realnost.

6.1.2. Koncepti (tipov) posameznih predmetov so, logično, odvisni od narativnih interpretacij (identiteta). Potemtakem: identiteta je pred individualnostjo in ne obratno, kot sugerira pozitivizem (gl. 4.7.5).

Oto Luthar